

Narkotikahundar och slumpvisa drogtestar i gymnasieskolan – en kartläggning

Narkotikafri Skola | Oktober 2023

INNEHÅLL

Inledning	3
1. Bakgrund.....	3
2. Metod.....	3
2.1. Enkät.....	3
2.2. Egen information.....	4
2.3. Sökning på Internet	4
3. Resultat	4
3.1. Antal skolor med slumpvisa drogtester	4
3.2. Antal skolor med narkotikasök med hund.....	5
3.3. Skolverkets rapport.....	5
4. Diskussion.....	6

INLEDNING

I lokala media rapporteras återkommande om skolor och kommuner som infört slumpvisa drogtester och narkotikasök med hund som en del i det förebyggande arbetet. Till Narkotikafri Skola kommer också allt oftare frågor från skolor och kommuner om just detta, särskilt från gymnasieskolor.

För att få en bild av hur vanligt förekommande dessa insatser är har Narkotikafri Skola gjort denna kartläggning som visar att antalet gymnasieskolor som infört slumpvisa drogtester ökat avsevärt sedan 2010 och att antalet skolor och kommuner som infört narkotikasök med hund är stort och sannolikt ökande.

1. Bakgrund

Drogtester används vid misstanke och slumpmässigt. Misstankebaserade drogtester är sedan länge standard i flertalet kommuner och utförs i regel av någon enhet inom socialtjänsten eller vården. Rutinerna kan variera och från skolans perspektiv inte sällan vara bristfälliga.

Slumpvisa drogtester infördes först på fordonsprogrammet på Rönnowska skolan i Helsingborg 2001 på initiativ av dåvarande skolläkaren Nils Lundin. Men det var först 2009 då Brinellgymnasiet i Nässjö införde detta och blev det första fallet att provas rättsligt som intresset i gymnasieskolan växte.

Sedan Justitieombudsmannen prövat den rättsliga grunden och 2010 slagit fast att drogtester inte strider mot lagen har allt fler skolor och kommuner vänt sig till Narkotikafri Skola för råd och stöd att införa slumpvisa drogtester och Narkotikafri Skola har samarbetat och kontakt med de allra flesta av dem.

När det gäller narkotikahundar är det också tydligt hur allt fler kommuner och skolor inför narkotikasök med hund, ofta i samarbete med polisen men också allt oftare i samarbete med privata aktörer. En kombination av begränsade resurser hos polisen, en ökad efterfrågan i skolan och fler privata aktörer på marknaden bidrar till detta.

Före 2016 fanns oklarheter om regelverk för narkotikasök med hund. Med polismyndighetens riktlinjer 2016 kunde skolan känna sig tryggare vilket kan ha bidragit till att fler skolor och kommuner inför detta.

Narkotikafri Skola har samarbetat med och har god kännedom flertalet av de gymnasieskolor som infört slumpvisa drogtester och har en bra bild av i vilka skolor och kommuner som detta används. Dock tillkommer nya skolor utan att ha konsulterat Narkotikafri Skola varför det finns skäl att anta att det kan finnas fler.

Någon samlad bild av hur vanligt förekommande narkotikasök med hund och är i gymnasieskolan finns dock inte. Att få bättre kunskap om detta är därför viktigt.

Narkotikafri Skola har mot bakgrund av detta låtit göra en kartläggning som bygger på tre källor, enkät, internet-sökning och egen direkt information.

2. Metod

2.1. Enkät

Enligt Skolverkets register (2023) finns 1315 enheter inom gymnasieskolan. Då skolor kan ha flera har flera enheter är antalet skolor betydligt lägre. Enkäten genomfördes under april månad 2023 och skickades till 950 gymnasieskolor.

Enkäten skickades med brev med en länk till ett webbformulär. I ett särskilt nyhetsbrev som varje månad skickas till 1 748 rektorer och elevhälsopersonal inom gymnasieskolor gjordes en påminnelse om enkäten.

Enkäten innehöll frågor om användning och erfarenheter av drogtester och narkotikahund. I enkäten fanns också möjlighet att göra kommentarer i fri text.

Svarsfrekvensen var dock för låg för att ge tillräckliga svar. En förklaring till den låga svarsfrekvensen kan vara att enkäten gjordes i slutet av läsåret där skolans personal har mycket att göra inför läsårsavslutningen och att enkäten därför inte prioriterades. Istället för att göra en påminnelse valde vi att komplettera enkätsvaren med annan information.

En förklaring kan också vara att denna enkät råkade sammanfalla i tid med en enkät till rektorer om skolans brottsförebyggande arbete som Skolverket genomförde under april och maj 2023. Enkätsvaren har därför kompletterats med annan information.

2.2. Egen information

När det gäller slumpvisa drogtester har Narkotikafri Skola sedan tidigare en relativt bra bild då vi varit involverade i flertalet skolor som infört detta. Skolor och kommuner som har frågor kring drogtestetning och vill införa detta vänder sig ofta till Narkotikafri Skola för råd och stöd.

Sedan 2018 har också Narkotikafri Skola vid fem tillfällen hållit nätverksmöten för skolor som infört slumpvis drogtestetning, vid tre tillfällen regionala fysiska möten och vid två tillfällen digitala möten. Syftet med dessa är att utbyta erfarenheter. Vid varje tillfälle har 10 till 15 skolor deltagit.

Enkäten kunde därför komplettera den bild vi har sedan tidigare. Utöver de skolor Narkotikafri Skola känner till och har samarbete med sedan tidigare tillkom tre nya skolor genom enkäten.

2.3. Sökning på Internet

När det gäller narkotikasök med hund finns ingen sådan bild sedan tidigare. För att komplettera enkätsvaren gjordes en sökning på internet. Sökord som narkotikahund i skolan, knarkhund i skolan i kombination med kommunens namn (samtliga kommuner) har använts och avgränsats till perioden 2018–2023.

Detta ger information om i vilka kommuner narkotikasök med hund förekommit under denna period. I vissa fall har kommunen infört hundsök i kommunens alla skolor, i andra fall enbart i vissa eller någon skola. I vissa fall gäller det grundskolor, i andra och vanligare gymnasieskolor. I vissa fall gäller det hundsök enstaka tillfällen vid misstanke, i flertalet fall i förebyggande syfte. Vanligen sker hundsök i samarbete med polisen, men även samarbete med privata aktörer rapporteras. I vissa fall framgår att narkotikasök med hund används över tid, i andra fall är detta oklart.

Sökningen har inte gett någon bild av förekomsten av narkotikasök med hund inom fristående skolor. Att det förekommer är känt vilket också framkommer i enkätsvaren.

Utifrån de förfrågningar som kommer till Narkotikafri Skola, både från skolor och från privata aktörer, talar det för att skolor och kommuner i ökad utsträckning anlitar privata aktörer.

3. Resultat

3.1. Antal skolor med slumpvisa drogtester

Narkotikafri Skola har sedan tidigare (per den 1 maj 2023) kännedom om 57 gymnasieskolor och en högstadieskola som infört slumpvisa drogtester. Genom enkäten har tre gymnasieskolor tillkommit. Det innebär att det finns 61 skolor som infört slumpvisa drogtester (oktober 2023).

Flertalet av dessa skolor är kommunala gymnasieskolor, åtta är fristående skolor. I flertalet fall omfattar drogtestetningen alla utbildningar, i vissa fall endast yrkesförberedande utbildningar.

Sex medelstora kommuner med flera gymnasieskolor har infört drogtester i sina alla sina kommunala gymnasieskolor, Halmstad, Karlskrona, Norrköping, Nyköping, Borlänge och Skellefteå.

Hösten 2023 är det känt för Narkotikafri Skola att ytterligare tre skolor planerar att införa drogtester och att det i tre kommuner pågår diskussioner om att införa detta i flera eller alla kommunens gymnasieskolor.

3.2. Antal skolor med narkotikasök med hund

Resultatet av sökningen på internet visar att 103 kommuner av 290 någon gång och i någon utsträckning och omfattning använt narkotikasök med hund under perioden 2018–2023. Hur många skolor som omfattas går inte att säga, inte heller hur många som omfattas i dagsläget. Sannolikt finns också kommuner och skolor som inte framkommit i denna sökning.

Bilden är att narkotikasök i flertalet fall sker i samverkan med polis men även med privata aktörer.

3.3. Skolverkets rapport

I Skolverkets rapport *Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet* (Rapport 2023:10) görs en nordisk jämförelse och en kartläggning av brottsförebyggande arbete i svensk skola. Där berörs även narkotika, drogtester och narkotikahundar. Under rubriken *Att förebygga och upptäcka narkotikabrott kräver kunskap* skriver Skolverket:

” Flera rektorer nämner drogtester i sina svar. Enligt Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle använder sig ett 50-tal gymnasieskolor av slumpmässiga drogtester idag. Samtidigt har frågan om drogtester i skolan varit debatterad under flera år, vilket skulle kunna förklara varför rektorerna i vår enkät förefaller osäkra på om de får använda sig av drogtester.

Skolinspektionen har tidigare ställt sig negativ till drogtester med hänvisning till att det i praktiken är svårt att säkerställa frivillighet. Justitieombudsmannen gjorde dock bedömningen 2010 att drogtest får genomföras om skolan kan garantera frivillighet. Av rektorernas fritextsvar framkommer att en del använder sig av frivilliga drogtester, andra kommenterar att de önskar obligatoriska drogtester. Flera rektorer skriver vidare att de regelbundet använder sig av narkotikahundar på skolan även om det också förekommer kommentarer om att det kan vara svårt att få tillgång till narkotikahundar.

Referensen till RNS gäller en podd inspelad i början av 2023 men sänd i maj 2023. Uppgiften om ett 50-tal skolor som infört drogtester är från 2022 och därefter har ytterligare ett antal skolor tillkommit för att i oktober 2023 vara 61.

Kommentarer

Narkotikahund

Av de skolor som uppgett användning av narkotikahund framkommer att flertalet har positiva erfarenheter av detta och att eleverna är positiva till detta.

I kommentarerna framkommer att samarbetet med polisen är positivt men svårt att planera och veta om det kan pågå över längre tid då polisens tid och resurser är begränsade. I flera fall framkommer att samarbetet med polisen bygger på att polisen kan använda skolans lokaler som träningsområde för hundsök.

I några fall anger skolan att det kan vara svårt att få tag på hundar i kommunen, att polisen inte prioriterar detta och att hundsök inte har blivit av i den omfattning som skolan önskat. Skolan kan inte styra detta själv som vid samarbete med privata aktörer där avtal upprättas.

I de fall privata aktörer använts är erfarenheterna i regel positiva. En skola som anlitat ett vaktbolag uppger att detta inte fungerat bra.

Slumpvisa drogtester

Av de 20 skolor som i enkäten uppgett användning av slumpvisa drogtester framkommer att samtliga har positiva erfarenheter av detta.

På frågan om elevers upplevelse och reaktion svarar samtliga skolor att eleverna uppfattar det positivt. Detta bygger på personalens bedömning och det framkommer inte om någon enkät gjorts bland eleverna.

I samband med de nätverksmöten som hållits och i direktkontakter med skolor som sker fortlöpande framkommer att en form av utvärdering av elevernas upplevelse görs i det enskilda samtalet som i de flesta fall föregår provtagningen. Där ställs frågan om hur eleven uppfattar och upplever drogtestningen. Den bild som skolorna ger är här att eleverna överlag är positivt inställda till drogtestningen.

Detta samtal med ett antal frågor och som brukar vara i cirka tio minuter framhålls som mycket viktigt och positivt.

I de allra flesta fall uppger skolorna också att andelen elever (och vårdnadshavare) av de som erbjuds drogtestning och som lämnar samtycke vanligen ligger över 95 procent, oftast högre. Endast enstaka elever avstår från drogtestningen.

4. Diskussion

Denna kartläggning visar att användning av narkotikasök med hund är vanligt förekommande i skolan.

Användning av slumpvisa drogtester i gymnasieskolan är begränsat till ett 60-tal skolor men där det har skett en ökning från två, möjligen tre skolor 2009 till ett drygt 60-tal 2023 och där fler planerar att införa detta.

Detta är en utveckling som skett utan att det funnits några rekommendationer från Skolverket eller andra myndigheter. Fram till 2018 avrådde i stället Skolinspektionen och Skolverket från att använda slumpvisa drogtester.

Att skolor och kommuner trots detta använder dessa insatser kan förklaras av att det finns ett behov av insatser och att detta är en praktisk och konkret insats som skolan bedömer har en positiv effekt.

Frågor om lagstiftning och rättsläge (får vi och vilka regler gäller), kunskapsläge (hjälp det) och praktisk tillämpning (hur gör vi) finns utförligt redovisat i boken *Vägar till en narkotikafri skola* (Norstedts Juridik).